

SLOVENSKI NAROD.

Številka vsak dan zvečer, izvenredni dodatki in priložnosti.
 Inzerati: Prostor 1 m/m x 34 m/m za navadne in male oglase 40 vin., za uradne razglase 60 vin., za poslano in reklame 1 K. — Pri naročilu nad 10 objav popust.
 Vprašanjem glede inzeratov naj se priloži znamka za odgovor.
 Upravišтво „Slov. Naroda“ in „Narodna Tiskarna“ Knafljeva ulica št. 5, prillično. — Telefon št. 99.

„Slovenski Narod“ velja v Ljubljani in po pošti:
 v Jugoslaviji:
 celoletno naprej plačan . . . . . K 84.—
 polletno . . . . . „ 42.—
 3 mesečno . . . . . „ 21.—
 1 . . . . . „ 7.—
 V inozemstvu:
 celoletno . . . . . K 95.—
 polletno . . . . . „ 50.—
 3 mesečno . . . . . „ 26.—
 1 . . . . . „ 9.—
 Novi naročniki naj pošljejo v prvič naročnino vredno 300 po nakaznici. Na samo pisarna naročila brez poslatve denarje se ne moremo ozirati.

Uredništvo „Slov. Naroda“ Knafljeva ulica št. 5, I. nadstropje
 Telefon št. 34.
 Besilce sprejema le podpisane in sadestno frankovane.
 Rekopisov ne vrača.
Posamezna številka velja 40 vinarjev.

Važnost Koroškega s stališča politične geografije.*

Vojvodstvo Koroško je tvorilo do jeseni leta 1918. eno od provincij v bivšem avstrijskem cesarstvu. Sever in zahod iste zemlje je obljuden z Nemci, jugovzhodni del pa s Slovenci. Slovenski narod se je odrekal Avstrije in vsake zveze z Nemci in tvori danes integralni del kraljestva Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS). Potrebno je utrditi mejo med obema etničnima elementoma na Koroškem, da bi obenem postala i politična meja države SHS v ovi deželi.

Površina vojvodstva koroškega meri 10.328 km² in šteje po oficijelnem ljudskem štetju od leta 1910. skupno 389.740 prebivalcev. Od teh sta dvestretini nemški, a ostala tretina je slovenska (120.510). Kakor je to dognal profesor M. Potočnik po metodi objektivnega strokovnjaka. Slovenci zavzemajo 3253 km² celokupne vojvodine, torej eno tretino površine, kar razmerno odgovarja številu slovenskih prebivalcev. O zgodovinski statistiki in pomikanju jezikovne meje od severa na jug, to je na škodo slovenskega življa, se bode govorilo v posebnem poglavju drugega spisa.

venska država (Karantanija), na njem je stala prestolnica skozi celi zgodnji srednji vek (Krnki grad) in tudi današnje glavno mesto Koroškega, Celovec, leži na tem polju. Tu je središče vsega kulturnega in političnega življenja vojvodine Koroške, a posebno žve slovenskega jugovzhoda dežele.

Koroške reke in potoki pritekajo razen malih izjem Dravi, ki njihovo vodo odvodi Crnemu morju. Razvodje med Adrijo in Pontom leži pri slovenski vasi Zabnice, 814 m iznad morske površine. Od tukaj se svet znižava proti italijanski meji (Pontabelji 571 m), kakor tudi v smeri k Beljaku (Villach 508 metrov).

Koroško ni dežela poljedelstva, niti vinoreje, ker se temu protivi njena plastika in njeno podnebje, temveč je v glavnem sposobna za živinorejo (pastirstvo), mlekarstvo, gozdarstvo ter zlasti rudarstvo. V geološkem pogledu se odlikuje planine kristalinih metamorfnih slojev, ki ležijo severno od Drave (Ture, Noriške Alpe, Svinška planina, Korica), po bogastvu mineralov. Posebno je treba naglasiti produkcijo železa, ki je bila poznana pri starih Rimljanih, kakor zaradi obilnosti, tako tudi zaradi dobre kavovosti. Rimski rudnik Candalariae je še danes pod imenom Hüttenberg najvažnejši kraj na Koroškem za toplotne železne rude. Na jugu Drave nahaja se svinec na več mestih: Plajberk, Možica, Rajbelj in v obilni meri.

Po ozkih koridorih, ki jih tvori Drava in njeni pritoki, vezan je promet nemškega Hinterlanda tam do Münchena in Hamburga s Trstom in Istro in ostalimi jugoslovanskimi deželami. Pri zlivu reke Zile v Dravo, to je pri mestecu Beljaku (Villach), križajo se komunikacijske linije, koje vode na eni strani v Tirol in v Bavarsko, na drugi strani pak v južnome pravcu preko Pontele v Furlanijo, preko Predila v Goriško i Istro, preko Podkorena pri izviru Save v Kranjsko, a po dolini Drave u jugovzhodni smeri u jugoslovansko Panonijo i na Balkanski polotok. Malo mestece Beljak na dotoku Jugoslav. (12 milj.) s silno nemško nacijo (75 milijonov) nima lokalni politični značaj, kakor to mnogi mislijo, ampak bo od svetovno politične važnosti, komu bode pripadel Beljak, ki tvori s Celovcem in Tribjem strateški in ekonomski ključ, važan za Jugoslovane, da bi se lažje branili, pripraven za Nemce za ogrožanje in teroriziranje jugoslovanske države. Odgovorni državnik na svetovni konferenci miru naj si dobro premisli, komu prisodijo Beljak, ali državi malobrojnih Jugoslovancov (SHS), ali pa Nemški Avstriji, koja se bo brez dvoma prej ali slej pridružila Veliki Nemški (Gross Deutschland).

Beljak v rokah Nemcev znači sigurno germanizacijo Trsta in celokupnega slovenskega terena izmed onih

dveh točk, a to je germanizacija poknežene grofije Goriške. V rokah Italijanov ne bo namreč imel Trst nikake pozadine, od ktere bi mogel črpati svojo življensko silo, ker Italijanom samim (Benečija, istočasno Lombardija) bo beneška luka bližja in cenejša za njihov eksport in import, nego oddaljeni Trst, in tako bo ostal Trst brez italijanskega in brez narodnega rezervarja, iz kojega bi črpal svojo komercijalno silo. Tako ostaneeo samo Nemci in Jugoslovani, da rešijo življenje in obstanek Trsta. Jugoslovani ne bodo hoteli iz poznatih političnih razlogov, i tako bodo morali Italijani pustiti v Trst Nemce, koji bodo za v kratkem času mirnim potom popolno osvojili Adrijo in Balkanski polotok za svojo ekonomsko domeno. Dolina Drave je staro razbojišče izmed Nemcev in Jugoslov. tam od kraja VI. po Kr. stoletja naprej. V Dolini gornje Drave so imeli Nemci običaj da zbirajo svoje vojne čete iz Bavarske in da tu prikupljeni in zedinjeni prodirajo čez Dravo k Tržaškemu zalivu ali pa na jugoslovanski Balkan.

Beljak, ki leži na staroslovanskem terenu (še l. 1849 bilo je njegovo predmestje slovensko) mora iz navedenih vzrokov pripasti državi SHS. V tem slučaju, v rokah Jugoslovancov bo Beljak značil sigurno kontrolo nad gibanji in podvzetji Nemcev, pa bilo to vojaške ali komercijalne narave.

Važnost Beljaka kot strateg. in ekonomsk. ključa je dobro izprevidel Napoleon I. in ga zato ni hotel v Schöbrunnskom miru (1819) pustiti pri Avstriji, niti ga je dal od njega tvoriti kraljevini Italiji, ampak ga je priklopi Idriji koja je bila v etničnem pogledu jugoslovanska in se je razprostirala od Beljaka na jug do Črnogorske meje. Mesta Gorica, Trst, Reka, Zadar, Soljet leže na Balkanskem polotoku in po principu Gladstonovom »Balkan Balkanskim narodima, morala bi jih konferencija Miru pripoditi kraljestvu Srbov, Hrvatov, in Slovencev. Ako to ne bo tako, ova mesta bodo prej ali slej po sili prirode področena tam kam spadajo.

Pariz, 2. aprila 1919.
 Niko Zupančič
 član delegacije kraljestva SHS. na mirovni konferenciji.

„Mir narodov“

Pariz, 17. aprila 1919.
 Pred dvema dnevoma je začela »četvorica« pretrpeti vprašanje italijansko-jugoslovanskih meja. Torej se vendar enkrat lotili te brez dvoma najkoščljivejše zadeve. Kaj so možje sklenili to boste gotovo telegrafskim potom že zdavnaj prej zvedeli, predno dospo moje pismo v Ljubljano. Vendar bo morskoga zanimalo zvedeti,

kako se »sklepa o usodi narodov« tu v Parizu.

Ta četvorica se je zaprla v sobo. Tam se ti štirje kakor kakšni olimpijski bogovi posvetujejo, kaj bodo ukrenili z nami ubogimi Jugoslovani. Da bi k tem posvetovanjem povabili jugoslovansko delegacijo ali vsaj enega delegata, to jim niti v glavo ne pada. Gospodje: Pašič, dr. Trumbić in dr. Zolger morajo lepo mirno čakati v hotelu »Beau site« v Rue de Presbourg, medtem ko oblastniki sveta vadijajo za jugoslovansko kožo. Da ne bo pomote: to se imenuje samoodločba narodov. O Trstu in o Goriškem se sploh ne govorjajo, ker to je »izven debate«, gre se le za Reko in za Dalmacijo. Amerika je menda »za nas« in baje tudi Anglija. No, pa to ste gotovo že zvedeli telegrafskim potom.

Ti ljubi dvanajstmilijonski jugoslovanski narod, tako vadijajo nad teboj štirje možje! Pripravljajo Ti mir, ki je nož v Tvoje srce, mir, ki je začetek neizprosne boja na življenje in smrt, za pravico in poštenje. Zapadna Evropa je udarjena s slepoto; meščanska in kapitalistična Francija je pijana od zmage in misli, da ima že cel svet pod svojimi nogami. Samo da vidite, kako postopajo proti domačemu proletarijatu, nekako tako kot da je z Nemci vred bil tepen v tej vojni tudi proletarijat celega sveta. Na Francoskem danes besni skrajna reakcija. Vendar ta reakcija ne bo imela dolgega življenja, ker se ljudske množice čimdalje bolj energično gibljejo. Nesreča je pač, da se mir sklepa baš v času, ko ima reakcija še toliko moči. Pametni Francozje tretetajto za usodo svoje dežele radi norosti njenih vlastodržcev in s strahom čimdalje večje mase uvidevajo, da tiger Clémenceau vodi Francijo v prepad . . .

Mir, ki se sklepa v Parizu, je čisti mir krivice, nasilja, brezvestnosti. Predvsem pa je to mir neskočne slepote. Francoski vlastodržci iščejo zavestnikov po celem svetu. Ali oni jih ne iščejo za francoski narod, ki zasluži simpatije, temveč za francosko vladajočo kasto. Zato ni čudno, če so izbrali baš take kompanije kot so Italijan Sonnino, Rumun Bratjanu itd. Glejte, koga protežirajo, pa boste videli, da je to družba, v katero nikar ne uvajati jugoslovanski narod. Mi lahko zahvalimo Boga in okoliščine, da ne sedimo za isto mizo s temi izvoljenci. Ker ta »milost« bi se v prav kratkem času strahovito maščevala nad nami samimi . . .

Ko so ti veliki duhovni sklenili tak »mir«, ali se bomo mi Jugoslovani udajali otožnim mislim? Ne in ne! Uvidimo rajda, da je celo sreča za nas, da nas Antanta ni božala, ker bi nas to božanje lahko bilo hipnotiziralo in zbudilo v nas megalomanijo in reacionarstvo, kakor pri drugih ljubljenskih zapadnih oblastnikih, n. pr. pri Rumunih, Poljaki, tudi Čehih.

Zahtevamo pravico in samo pravico, pravico zase kot narod, pravico tudi za vse druge narode. Dajmo pravico vsem članom in slojem svojega naroda in privoščimo jo pripadnikom vseh drugih narodov. Dvajseto stoletje je napočilo v znaku evangelija, ki prihaja od Amerike, — kakor je prišel prvi evangelij pred dva tisoč leti . . .

Učimo se iz domače zgodovine. Ko je prišlo na Slovensko krščanstvo, ga velik del naroda ni hotel sprejeti in moralo mu je biti vsiljeno šele z ognjem in mečem. Pri tej operaciji smo zgubili ogromni del svojega nacionalnega teritorija. Nikar ne ponavljamo sedaj, ko prihaja drugi evangelij, kaj podobnega. Hodimo vspremdno s korakom časa.

Ne jokajmo se radi obnašanja mogotcev v Parizu. Bil je čas, ko je tudi Babilon bilo neizmerno mesto; danes še trava ne raste na pesku, ki ga pokriva . . .

O umetniški vzgoji našega naroda.

Misli in predlogi k prenovi naših ml. Fr. Suher (Dalje.)

Kakor razvijamo čut za godbo in gojimo sluh, tako nam je gojiti čut za lepoto vpadabljaljoča umetniške spretnosti s tem, da gojimo tiste organe, ki so delavni, kadar vama je vpadabljaljoča umetnik: to je namreč oko in roka! Že zdavnaj so spoznali pedagogi to potrebo in že zdavnaj so jo usmeljevali umetniki, če ne pri nas, pa v Ameriki, Angliji, Franciji in Nemčiji. — Zlasti umetniki trde, pa pripravljajo jim tudi učenci na univerzah v vseh strokah, da celo izobražencu nedostaja zmoglosti pravilnega gledanja. Ni mogote trditve kar na hip razložiti. Maral kdo je ne verjame, kar niti ne ve, česa nima. Saj tudi slepec ne pogreša lepote barv, če jih ni nikdar videl. Lahko pa bi bilo to resnico dokazati na stotine zgledov, — prav drastični zgledov. — Zlasti se to kaže pri risanju, kake nedostatek razvit je vid — Učenec ne vidi, kako teče črta, ne vidi oblike, ne sence, ne barve. Šele ko ga učitelj opozori, zaznava to, mimo česar je prej šel. — Takih nedostatkov odkrije risarski ponk na stotine. — Pa tudi v navadnem življenju imamo obilo to sam spadajočih zgledov. Vsaki dan po večkrat gledaš na svojo uro. Pa če te prašam, kako je pisana številka štiri, napiši jo! — v večini slučajev ne boš tega znal, ker nisi opazoval savdno! — Učenec, ki je imel učitelja leto dni, se ne ve, spomniti, kake brki ima; če ga hipoma nepripravljenega prašajo, ti jih ne bo znal popisati. Otrok narobe liži okna na streho, če tudi bi mu bilo baš

LISTEK.

Albert Št.: Nekoliko o naši narodni noši.

(Dalje.)
 S tem sem opisal najvažnejše tipe ženske in moške slovenske narodne noše. Jih je pa več, saj jih je v »Carinoliji« iz leta 1844. opisanih dvanajst samo iz Kranjskega.
 Ker utegnejo marsikoga zanimati tudi starejši opisi slovenskih narodnih noš, hočem tu nekatere navesti.
 Pri nošah štajerskih Slovencev sem že omenil, da je že leta 1227. opisal narodno nošo Lichtenstein.
 V knjigi »Goriška in Gradišanska« pa piše S. Rutar na strani 67., da nam je srednjeveško kmetško nošo opisal Francesco di Toppo o priložnosti slovenskega shoda patrijarha Bertranda v Akvilejo (28. oktobra 1334). Tam čitamo:
 »Prihajali so prebivalci iz kraških gora s temnimi kapami, z rdečim čopom, obšitimi s kožuhovino ali vidrovino. Nosili so kive jopiče in kratke hlače, ki so mahljale brez gumbov pod kolenom, in izpod njih so se kazale rdeče ali pa višnjeve dolge nogavice. Nekateri so nosili tudi visoke, debele in podkovane škornje, ter držali v rokah ali pa na ramo naslonjeno debelo gorjajo. Prišle so žene s Kranjskega, ki leži

na oni strani Goriškega, in so nosile na glavi belo strnjeno ruto, ki je visela po hrbtu dol, ter ga deloma zakrivala. Imele so bele ali rdeče modrece in z raznobarnimi trakovi obšito krilo. Na nogah so nosile čevlje, ki so bili z jermeni dobro vezani. Bile so večinoma plavolase (blondine), imele so kot nebo višnjeve oči in mnoge tudi pege v obrazu. Na prvi pogled kazale so več moči in zdravja kot pa dražesti in mičnosti. Furlanske žene so se malo razločevale od Kranjic. Nosile so krajše in bolj kvadratne rute, daljša krila, čevlje bolj nizke in manj okorne. Mnoge med njimi so imele prav črne lase, bliščee oči, s svojim lahkim obnašanjem vabile so k ljubezni, k veselju. Furlani so nosili bel usnjat pas s širokim sklepencem od spredaj in ob tem je visela na veržici zakrivljena sekirica.«

Valvazor opisuje v svojem slovečem delu: »Die Ehre des Herzogtums Krain« (1669) narodno nošo Gorenjcev, Dolenjcev, Uskokov, Kraševcev in Istrijanov.
 Gorenjci so v njegovem času nosili: črna klobuk, kratak saknič in kratke hlače, oboje iz rujavega sukna; dolgo, črno suktno iz gorenjskega dokna, nogavice in škornje.
 Tovorniki so imeli pri srajci okrogel vratnik; čez srajco so bili prepasani s širokim, črnim pasom iz usnja, hlače so imeli črne ali bele, platnene; čevlje črne; dolge lase in dolgo brado.

Gorenjke so imele platneno pečo; krilo iz belega ali črnega platna; moderc je bil druge barve kot krilo; imele so platnen predpasnik, debel štiri prste širok, moder, tkan pas in železen ali meden sklepavec; krog vratu belo, platneno ruto; bele ali rdeče nogavice; škornje ali čevlje; pozimi kožuho.

Obleka Dolenjcev: klobuk, pozimi kapa; srajca, ponekod z visokim ovratnikom; kratak jopič z rtaštim, štiroglatim ali zaokroženim vratnikom; črn, usnjat pas. Lasje so bili dolgi ali od temena do ušes postrženi tako, da je njih spodnji del tvarjal nekak venec, drugi zopet so si pustili nad čelom čop las; pustili so si rasti brado.

Dolenjke so bile oblečene kakor Gorenjke, le predpasnika niso imele; obute so bile v čevlje ali v nagubane škornje.

Noša Uskokov. Moški so se pokrivali z majhno čepico; nosili so hlače in jopič iz barvanega platna ter opanke. Bili so ostrženi, le nad čelom so si pustili čop las.
 Ženske so imele na glavi pisano, platneno ruto. Nosili so rdeče ali drugobarvno krilo, rokavce, dolgo vrhno suktno brez rokavov in opanke.

Krašovci so nosili velike kape; široke spodaj ne zavezane hlače iz debelega sukna in kratke jopiče.

Kraševke so imele belo pečo na glavi; belo dolgi srajci podobno obleko z rokavi, okrašeno z kožuhovino; črno dolgo jopo, ki se spredaj ni zapenjala, čez to moder ali rdeč pas; rdeče nogavice; črne čevlje, okrašene z belo krpicco.

V Istri so bili moški tako oblečeni kakor Kraševci, pokrivali so se tudi s klobukom.
 Žene niso imele peč, ampak naguban platnen robec; srajco z rokavi, ki so bili ob zapetju pisano vezeni; opanke.

Obleko starih Slovanov na Kranjskem opisuje Anton Lihart v svoji knjigi: »Versuch einer Geschichte von Krain und den übrigen Ländern der südlichen Slaven Österreichs«, 2. zvezek (Ljubljana, leta 1791.), na strani 310, takole:

»Kranjci so nosili nekoč kakor Hrvat, dolge, široke hlače. Nogavice niso poznali. Ogrinjali so se v plašč brez rokavov, pozneje so mu prikrojili še rokave in nastala je suktnja. Telovnika prvotno niso poznali. Pokrivali so se s klobukom, nosili so pa tudi čepice raznih oblik.

Obuvalo, ki prvotno ni moglo biti bolje od hrvatskih opank, so imenovali »črevlje«. So to debeli podplati, ki so zgoraj do gležnjev privezani z jermeni. Škornjev niso nosili, ker jih vsled dolgih hlač niso razbili.

Obleka žensk je bila v starejših časih enaka moški.

Ženske so nosile krog vratu robec, ki je bil zarobljen (imel je rob — od tod tudi ime). S tem so si zakrivala prsa. Se sedaj je Slovankam priljubljeno, kar je obkljenega, navitega, nagubanega. Iz takega robca je utegnil nastati srajčnik.

Na glavi so nosile »čepce« (prihaja od besede »čepi« — na glavi). Kranjice nosijo sedaj belo platneno ruto, ki jo imenujejo »pečo«. Ker se ta beseda sicer iz slovenskega jezika ne da izpeljati, se mi zdi verjetno, da so samoglasniške zamienjali med seboj in se la to iriginalno pokrivalo Slovenk imenovalo »čepa«.

Dekleta so se razločevale od žena po vencu, imenovani »šapelja«. Šapelj je kake tri prste širok črn baržunast trak, ki je zadaj poit z ločcem (bleščico). Lošč so nosile tudi na prsih. Prepasane so bile z medenim ali srebrnim pasom.

Lase so si spletale v dve kiti, ki sta viseli pri dekletih prsto, žene pa so ju ovijale krog medenega obroča, ki je bil spredaj na čelu pritrjen s črnim trakom.

Vse Kranjice ljubijo gube. Nagubajo si krilo — mezlanko (italijansko: mazzalana, je pol iz volne, pol iz platna), vrh avbe srajčnik, na prsih in na rokavih, ter nogavice.

(Dalje priložiti.)